

CONTEXT

Časopis za interdisciplinarnе studije
11:2 (2024), 155-157
Prikaz knjige - Book Review
DOI: 10.55425/23036966.2024.11.2.155

Elma Dizdar i Amra Mulović, *Adverbijali mjesta, vremena i načina u arapskom jeziku*, Sarajevo: Centar za napredne studije, 2024. 164 str. ISBN 978-9926-555-08-5.

Knjiga *Adverbijali mjesta, vremena i načina u arapskom jeziku* objavljena je 2024. godine u izdanju Centra za napredne studije. Djelo autorica Elme Dizdar i Amre Mulović sadrži stotinu šezdeset i četiri stranice. Recenzije potpisuju prof. dr. Sabina Bakšić, prof. dr. Munir Mujić i prof. dr. Munir Drkić. Nastala je kao rezultat naučnog istraživanja o adverbijalima mjesta, vremena i načina u arapskom jeziku.

U *Uvodu* (str. 7–9) autorice ističu da se radi o temi kojoj nije posvećena velika pažnja u savremenim istraživanjima arapskog jezika te da nije objavljen iscrpan i sistematičan opis ove gramatičke kategorije u arapskom jeziku. Ovo istraživanje rađeno je na temelju analitičko-deskriptivnog i tipološko-funkcionalnog metoda kako bi se opisale sve formalne karakteristike kategorije i predstavile sintaktičke funkcije u kojima se ona realizira.

Prvi tekst *O kategoriji adverbijala u arapskoj gramatičkoj tradiciji* (str. 11–16) donosi povijesni prikaz pojmova koji su korišteni u arapskoj lingvistici za izražavanje kategorije *adverbijala*, njihov sadržaj, opseg sintaktičkih funkcija koje su mogli izraziti, njihovo razumijevanje i status u kasnijim i savremenim istraživanjima te prijevodne ekvivalente u istraživanjima arapske gramatičke tradicije pisanim na drugim jezicima.

Tekst *O kategoriji adverbijala u savremenim istraživanjima arapskog jezika* (str. 17–19) nudi nam indikativne zaključke u kontekstu pravca u kojem studija autorica ide te određivanju njenih zadataka i ciljeva. Naime, opis ove kao i drugih gramatičkih kategorija u radovima pisanim na arapskom jeziku i dalje je pod snažnim utjecajem “klasične gramatike”, s nedovoljnim zanimanjem za funkcionalni pristup u analizi. Radovi pisani na engleskom i drugim jezicima, najčešće pisani u okviru minimalističkog pristupa, zadržavaju se uglavnom na formalnom (morfološkom) kriteriju za određivanje kategorije adverbijala. Karakterizira ih nesistematičnost i terminološka neusklađenost, dok neke forme poput rečenica u različitim adverbijalnim funkcija često ne prepoznaju.

Stoga autorice u glavnom dijelu ove studije prvo definiraju pojam adverbijala i njegov sadržaj (*Definicija i određenje adverbijala*, str. 21–24), određujući ga kao funkcionalnu kategoriju naspram priloga kao leksičke kategorije. Izbor izraza *adverbijal* pojašnjavaju uvođenjem semantičkog kriterija u analizu onih formi koje se rečenici dodaju kako bi se izrazile okolnosti događaja ili radnje. Na temelju istraživanja izdvojeno je pet formi koje se pojavljuju u funkciji adverbijala u arapskom jeziku: pravi prilozni, neodređene i određene imeničke fraze u akuzativu, pridjevske fraze u akuzativu, prijedložna fraza, finitna, nefinitna i bezglagolska rečenica.

Tri glavna poglavlja knjige podijeljena su prema predmetu istraživanja na *Adverbijale mjesta* (str. 25–44), *Adverbijale vremena* (str. 45–93) i *Adverbijale načina* (str. 95–126).

U svakome od ovih poglavlja opisane su redosljedom sve forme u funkciji adverbijala mjesta, adverbijala vremena te adverbijala načina. Svaka forma demonstrirana je primjerima iz najistaknutijih savremenih arapskih književnih djela, koja zajedno s prijevodima sačinjavaju korpus od pedeset i jednog izdanja. Korišteni prijevodi objavljeni su na bosanskom, srpskom i engleskom jeziku. Studija je temeljena na obimnoj i relevantnoj naučnoj literaturi iz ove oblasti pisanoj na različitim jezicima. Čitaoci će uvidjeti, što autorice konstatiraju na kraju knjige u tekstu *Umjesto zaključka* (str. 135–138), kako se adverbijali mjesta, vremena i načina u arapskom jeziku izražavaju istim konstrukcijama, dok se distribucija i frekventnost različitih konstrukcija u funkciji adverbijala mjesta, vremena i načina bitno razlikuju i mijenjaju se s vremenom i mijenjanjem jezika.

Tako ćemo vidjeti kako je za izražavanje adverbijala mjesta posebna pažnja posvećena prijedložnoj frazi zbog semantičkog potencijala i frekventnosti upotrebe primarnih i otvorene klase sekundarnih prijedloga. U opisu adverbijala vremena nailazimo na posebnu analizu rečenice u ovoj funkciji s detaljnim opisima različitih vremenskih odnosa između radnje nadređene i zavisne vremenske rečenice. Adverbijali načina najopširnije su opisani u formi imeničke i pridjevske fraze, koja je u gramatikama arapskog jezika često obrađena tek kao jedan od objekata u poglavljima o objektima i komplementima glagola.

Autorice stoga, što je jedan u nizu naučnih doprinosa ove studije, kao posebno poglavlje izdvajaju *Adverbijalne komplemente mjesta, vremena i načina* (str. 127–133). Iako to nije osnovni zadatak istraživanja, adverbijalni komplementi izdvojeni su kako bi se istaknula jasna distinkcija u odnosu na adverbijale mjesta, vremena i načina detaljno opisane u prethodnim poglavljima a koji pripadaju *adjunktima* kao opcionalnim rečeničnim elementima. Ove dvije klase razlikuju se po kriteriju obaveznosti. Time se ukazuje na pitanje kojemu se u klasičnim arapskim izvorima ne posvećuje dovoljna i potrebna pažnja čak i prilikom određivanja elemenata koji

se opisuju kao *zarfi maf'ūl fthi*. Ova dva koncepta najfrekventnija su za izražavanje adverbijala mjesta i vremena u klasičnim arapskim gramatikama. Njihov sadržaj samo dijelom korespondira sa sadržajem koncepta adverbijala opisanih u ovoj knjizi, koja ih reinterpreтира i integrira u novi koncept na način da prikazuje njihov položaj u savremenom jeziku i savremenim jezičkim istraživanjima.

Knjiga sadrži *Sažetak* na bosanskom (str. 139–141) i engleskom jeziku (*Summary* str. 143–145), popis *Izvora* (str. 147–149) i *Literature* (str. 151–157) te *Indeks imena* (str. 159–160) i *Indeks pojmova* (str. 161–164).

Na mjestima gdje prijevod ne odražava u potpunosti strukturu i ditribuciju adverbijala u originalnom arapskom tekstu, autorice nude doslovan prijevod koji jasnije ilustrira upravo takvu strukturu i distribuciju adverbijala.

Pored niza značajnih naučnih doprinosa, primjetno je i navođenje više mogućih, potencijalnih funkcija u kojima se određeni adverbijal može naći. Tako se nastoje otkloniti poteškoće u razgraničavanju funkcija različitih formi adverbijala s jedne strane, dok se s druge strane potvrđuje značaj kontekstualnog, intuitivnog i značenjskog kriterija u određivanju adverbijala, njihove distribucije i funkcije. Pored tipičnih značenja adverbijala, posebno izraženih pravim priložima ili njihovim složenim oblicima, studija ističe i njihova atipična značenja i semantički ili stilski markiranu upotrebu.

Naučni rezultati studije predstavljaju značajan doprinos istraživanjima savremenog arapskog jezika, naročito u sintaksi. Ona je često zapostavljena, čak i u savremenim istraživanjima arapskog jezika na način da je obrađena samo u pojedinim aspektima i to u okviru opštih gramatika. Knjiga autorica Dizdar i Mulović otvara prostor i otkriva nove horizonte istraživanjima u oblasti arabistike kakva ona i zaslužuje.

Almin Mahmutović